

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 8, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 658.14:339.144

*С. І. Камінський,
аспірант кафедри економіки та фінансів підприємства
Київський національний торговельно-економічний університет*

ОЦІНКА СТАНУ УПРАВЛІННЯ ТОВАРНИМИ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

*S. I. Kaminskiy,
post-graduate student of economics and finance companies department, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv*

ASSESSMENT OF INVENTORY MANAGEMENT IN TRADE UKRAINE

У статті проведено дослідження стану управління товарними запасами на підприємствах торгівлі України за 2008-2012 роки та розраховано показники ефективності використання товарних запасів.

This article presents the study of inventory management in the trade of Ukraine for 2008-2012 years and calculated performance using inventory.

Ключові слова: *товарні запаси, товарооборот, фінансовий цикл, період обороту товарних запасів, управління товарними запасами.*

Keywords: *inventory, turnover, financial cycle time stock turnover, inventory management.*

Постановка проблеми. Проблема управління товарними запасами є однією з ключових проблем в системі управління оборотними активами підприємств торгівлі і спрямована на вирішення ряду задач, серед основних з яких є задоволення попиту покупців, забезпечення безперервності процесу формування і реалізації запасів, оптимізації витрат на їх обслуговування і збільшенні прибутковості підприємства як наслідок. Оскільки, товарні запаси ще є складовими фінансового циклу, то виникає проблема в раціональному зменшенні тривалості обороту товарних запасів на підприємствах торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оцінки стану управління товарними запасами на підприємствах торгівлі досліджувались у роботах відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема І.О. Бланка, В.В. Бочарова, Р. Брейлі, Ю. Бріггема, Р. Вестерфілда, Б. Джордана, П. Етрила, К.К. Жуїрикова, В.В. Ковальова, А.С. Кокина, Д.М. Кузнецова, С. Майерса, В.М. Павлової, С.Р. Раїлева, Ю.І. Рижикова, С. Росса, О.О. Смірної, О.С. Стоянової, С.С. Толстих, Т.Е. Унковської, Дж. К. Ван Хорна, А.Д. Шеремета, Дж. Шрайбфедер, В.Н. Ясенева, Н.И. Яшина. Проте, враховуючи важливість даної проблеми виникає потреба в більш детальному її дослідженні.

Постановка завдання. Метою даної статті є виявлення тенденцій зміни стану та динаміки товарних запасів на підприємствах торгівлі України за 2008 - 2012 роки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан управління товарними запасами як одного з напрямків управління оборотними активами підприємств торгівлі характеризується, перш за все динамікою їх розвитку як за загальним обсягом, так і складом за останні роки. Дослідження цієї динаміки має на меті визначення основних тенденцій розвитку товарних запасів на підприємствах торгівлі за 2008 – 2012 роки.

В процесі даного дослідження та опрацювання літературних джерел [2;5;7;9;10] були поставлені основні задачі:

1. Проаналізувати динаміку обсягу і структури товарних запасів та товарообороту підприємств торгівлі.
2. Визначити забезпеченість витрат населення товарними запасами.
3. Дослідити динаміку змін коефіцієнта оборотності товарних запасів та їх тривалості.

Досліджуючи стан управління товарними запасами на підприємствах торгівлі України за матеріалами статистичної звітності за 2008 – 2012 роки, що були отримані в відповідних статистичних збірниках та публікацій на інтернет-ресурсі Державного комітету статистики України [8] сформовано висновки.

Динаміка обсягу і структури товарних запасів підприємств торгівлі взаємопов'язана із завданнями розвитку їх товарообороту, що підтверджується такими співвідношеннями (табл. 1):

Таблиця 1.

Динаміка обсягу і структури товарних запасів і товарообороту підприємств торгівлі України за 2008 – 2012 роки

Показники	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
I. Товарні запаси					
1. Середньорічний обсяг товарних запасів на торговельних підприємствах, млн. грн.	25703	26867	31152	38017	40728
2. Індекс зміни середнього обсягу товарних запасів до попереднього року, %	-	104,5	115,9	122,0	107,1
3. Індекс зміни середнього обсягу товарних запасів відносно 2008 р., %	-	104,5	121,2	147,9	158,5
II. Роздрібний товарооборот підприємства					

4. Роздрібний товарооборот підприємства торгівлі, млн. грн.	246903	230955	280890	350059	405114
5. Індекс зміни товарообороту підприємств роздрібно торгівлі відносно попереднього року, %	-	93,5	121,6	124,6	115,7
6. Індекс зміни роздрібно товарообороту підприємств відносно 2008 р., %	-	93,5	113,8	141,8	164,1
III. Коефіцієнт еластичності приросту запасів за 1% приросту товарообороту, %					
7. За відповідний рік	-	-0,70	0,74	0,89	0,45
8. За період в цілому	-	-	-	-	0,91

Товарні запаси в торгівлі аналізуються не тільки як ресурси, необхідні для забезпечення безперерйного розвитку товарообороту, але і як складова частина оборотних активів суб'єктів господарювання. З наведених в табл. 1 даних можна визначити, що розмір товарних запасів підприємств торгівлі України протягом досліджуваного періоду мав чітку тенденцію до зростання. Тільки за даний період часу очевидно його збільшення в 1,59 разів і досягнення на початок 2013 року значення 40728 млн. грн.

Обсяг і структура товарообороту, темпи його росту мають вирішальний вплив на всі економічні показники фінансово-господарської діяльності підприємств торгівлі. Відповідно до табл. 1 темпи зростання фізичного обсягу роздрібно товарообороту на підприємствах роздрібно торгівлі України в періоді, що аналізується, були схожими з темпами зростання їх товарообороту, який за даний період збільшився майже в 1,64 рази і на початок 2013 року склав 405114 млн. грн. Визначений за цей період коефіцієнт еластичності зростання товарних запасів відносно роздрібно товарообороту становив 0,91 %. Це свідчить про те, що товарні запаси зростають меншими темпами ніж зростає роздрібний товарооборот підприємств торгівлі, і як наслідок може привести до негативних тенденцій. Дану тенденцію можна спостерігати на рис. 1.

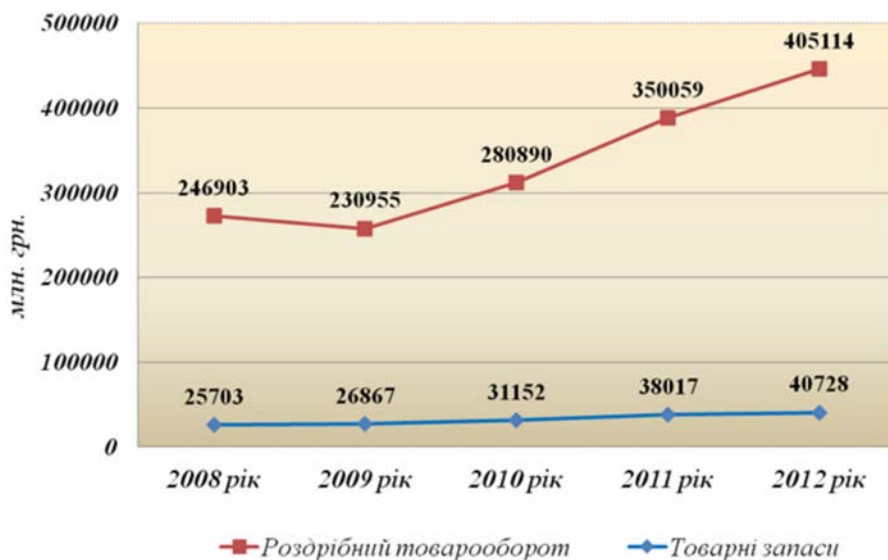

Рис. 1. Динаміка обсягу товарних запасів та роздрібно товарообороту на підприємствах України за 2008 – 2012 роки

Більш детальну оцінку стану товарних запасів на підприємствах торгівлі можна дати за допомогою дослідження забезпеченості населення України товарними запасами (табл. 2) та забезпеченості витрат населення товарними запасами (табл. 3).

Таблиця 2.
Розвиток загального обсягу товарних запасів на підприємствах торгівлі України на одну особу за 2008 – 2012 роки

Показники	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
1. Обсяг товарних запасів торговельних підприємств на кінець року, млн. грн.	25703	26867	31152	38017	40728
2. Чисельність населення на кінець року, млн. осіб	46	45,8	45,6	45,6	45,6
3. Обсяг товарних запасів в розрахунку на одну особу, грн.	558,76	586,62	683,16	833,71	893,16
4. Індекс зміни обсягу товарних запасів в розрахунку на одну особу попереднього року, %	-	104,99	116,46	122,04	107,13
5. Індекс зміни обсягу товарних запасів в розрахунку на одну особу до 2008 року, %	-	104,99	122,26	149,21	159,85

З наведених в табл. 2 даних можна визначити, що в період який аналізується відбувається активне збільшення суми товарних запасів на підприємствах торгівлі. Так сума товарних запасів в розрахунку на одну особу в 2008 році становила 558,76 грн., а в 2012 році зросла майже в 1,59 разів і становила 893,16 грн., в той же час необхідно пам'ятати, що за даний період обсяг роздрібно товарообороту мав подібну тенденцію і зріс в 1,64 рази. Враховуючи ці дані, можна діагностувати, що підприємства торгівлі збільшують обсяги товарних запасів меншими темпами ніж росте їх роздрібно товарооборот і як наслідок дана політика може мати негативні тенденції, які позначаються в першу чергу на збільшенні тривалості обороту товарних запасів, і відповідно збільшить величину тривалості фінансового циклу, який є ключовим показником ефективності управління оборотними активами підприємств торгівлі.

Таблиця 3.
Забезпеченість витрат населення товарними запасами на підприємствах торгівлі України за 2008 – 2012 роки

Показники	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
1. Загальні витрати населення, млн. грн.	793630	813909	939308	1143630	1302637

2. Індекс зміни загальних витрат населення до попереднього року, %	-	102,6	115,4	121,8	113,9
3. Індекс зміни загальних витрат населення відносно 2008 року, %	-	-	-	-	164,1
4. Обсяг товарних запасів на підприємствах торгівлі, млн. грн.	25703	26867	31152	38017	40728
5. Забезпечення витрат населення товарними запасами на підприємствах торгівлі, днів	30,9	30,3	30,2	30,1	32,0
6. Індекс зміни забезпечення витрат населення товарними запасами до попереднього року, %	-	98,1	99,7	99,7	106,3
7. Індекс зміни забезпечення витрат населення товарними запасами відносно 2008 року	-	-	-	-	103,6

З даних табл. 3 можна визначити, що за період дослідження загальні витрати населення зросли в 1,6 разів, що є рівним відповідному росту роздрібною товарообороту підприємств. В зв'язку з меншою тенденцією зростання рівня товарних запасів на підприємствах торгівлі, що має негативну тенденцію це позначилося на збільшенні показника забезпечення витрат населення товарними запасами. Індекс зміни якого у порівнянні з 2008 роком становить 103,6%.

На думку автора, для більш чіткої оцінки товарних запасів на підприємствах торгівлі є доцільним дослідити їх розвиток в залежності від групи: продовольчих та непродовольчих товарів (табл. 4).

Таблиця 4.
Розвиток запасів продовольчих і непродовольчих товарів на підприємствах торгівлі України за 2008 – 2012 роки

Показник	Роки					2012 р. в % до 2008 р.
	2008	2009	2010	2011	2012	
I. Сума запасів, млн. грн.						
1. Запаси продовольчих товарів на кінець року	5189	6152	7696	9843	9260	178,5
2. Запаси непродовольчих товарів на кінець року	20514	20715	23456	28174	31468	153,4
3. Всього запасів товарів на підприємствах торгівлі	25703	26867	31152	38017	40728	158,5
II. Питома вага запасів в загальній їх сумі, %						
4. Запаси продовольчих товарів	20,2	22,9	24,7	25,9	22,7	-
5. Запаси непродовольчих товарів	79,8	77,1	75,3	74,1	77,3	-

Відповідно до даних табл. 4, можна визначити, що в досліджуваному періоді відбулося зростання суми товарних запасів, як продовольчих так і непродовольчих товарів. Запаси продовольчих товарів за період зросли в 1,8 разів і станом на 1 січня 2013 року становили 9260 млн. грн., а сума непродовольчих товарів зростала порівняно меншими темпами і за даний період зросла в 1,5 разів, і на початок 2013 року становила 31468 млн. грн. Товарна структура запасів станом на 1 січня 2013 року становить: 22,7% - продовольчі товари і 77,3% - непродовольчі товари. Отже, можна констатувати, що на невіправданий приріст товарних запасів в головному вплинуло суттєве збільшення обсягу продовольчих товарів з 5189 млн. грн. у 2008 році до 9260 млн. грн. у 2012 році. Збільшення обсягу непродовольчих товарів теж негативно вплинуло на загальний приріст товарних запасів, їх збільшення відбулося з 20514 млн. грн. у 2008 році до 31468 млн. грн. у 2012 році. Структура обсягу товарних запасів України за 2008 – 2012 роки представлена на рис. 2.

Рис. 2. Структура обсягу товарних запасів України за 2008 – 2012 роки

Підкреслимо, що товарні запаси є складовою фінансового циклу підприємства і відповідно впливають на його значення через показник тривалість обороту запасів. Так, чим більше значення даного показника тим більшим буде значення тривалості фінансового циклу. Даний показник взаємопов'язаний і з коефіцієнтом обертання товарних запасів, які разом входять до групи показників оборотності товарів.

В торгівельній діяльності підприємств постійно відбувається процес реалізації товарів і поповнення товарних запасів. Чим швидше здійснюється цей процес, тим менша сума оборотного капіталу потрібна для його здійснення, відповідно і меншими будуть витрати обігу. Тому швидкість обертання товарів є важливим параметром ефективності торговельної діяльності в процесі управління товарними запасами.

Дослідивши літературні джерела [2;4;5] можна стверджувати, що при загальному підході ефективність управління товарними запасами підприємств торгівлі оцінюється через швидкість обертання товарних запасів, одним із шляхів підвищення коефіцієнта обертання можна вважати обґрунтоване зменшення обсягу товарних запасів підприємства.

В табл. 5 представлена динаміка показників, що характеризують швидкість обертання товарних запасів на підприємствах торгівлі України за 2008 – 2012 роки.

Таблиця 5.

Динаміка показників, що характеризують швидкість обертання товарних запасів на підприємствах торгівлі України за 2008 – 2012 роки

Показники	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
1. Коефіцієнт оборотності товарних запасів в разях	46,2	38,4	39,4	40,0	41
2. Тривалість оборотності товарних запасів у днях	7,8	9,4	9,1	9,0	8,8

Дані табл. 5 показують, що коефіцієнт оборотності товарних запасів в 2009 році мав тенденцію до сповільнення, відповідно в даний період збільшилася тривалість оборотності запасів до 9,4 днів, що має негативну тенденцію і свідчить про погіршення ситуації управління запасами. В період 2010 – 2012 років ситуація почала покращуватися і підтвердженням цього є зростання коефіцієнту оборотності і відповідно сповільнення тривалості оборотності товарних запасів. Проте, з наведених даних видно, що найменше, а відповідно і найкраще значення показника тривалості оборотності товарних запасів є у 2008 році його значення становить 7,8 днів, коли в 2012 році дане значення зросло на 1 день і становить 8,8 днів. Дана ситуація свідчить про уповільнення оборотності товарних запасів на підприємствах торгівлі України.

Для дослідження більш детального стану оборотності товарних запасів на підприємствах торгівлі доцільно провести аналіз показників обертання через фактор, який залежить від групи: продовольчих і непродовольчих товарів. Дана інформація представлена у табл. 6

Таблиця 6.

Динаміка показників, що характеризують швидкість обертання запасів продовольчих і непродовольчих товарів на підприємствах торгівлі України за 2008 – 2012 роки

Показники	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
I. Продовольчі товари					
1. Коефіцієнт оборотності товарних запасів в разях	228,9	167,6	159,4	154,6	180,3
2. Тривалість оборотності товарних запасів у днях	1,6	2,1	2,3	2,3	2,0
II. Непродовольчі товари					
1. Коефіцієнт оборотності товарних запасів в разях	57,9	49,8	52,3	54,0	53,1
2. Тривалість оборотності товарних запасів у днях	6,2	7,2	6,9	6,7	6,8

З наведених в табл. 6 даних можна визначити, що тривалість оборотності непродовольчих товарів є майже втричі більша ніж продовольчих товарів. За досліджуваній період даний показник зріс по обом групам товарів, так продовольчих товарів з 1,6 до 2 днів, а непродовольчих з 6,2 до 6,8 днів – ця тенденція є негативною, оскільки відбувається необґрунтоване збільшення тривалості оборотності товарних запасів, а відповідно і зростає показник тривалості фінансового циклу, що як наслідок може негативно вплинути на загальну ефективність управління оборотними активами на підприємствах торгівлі. Більш детально тенденція зміни показника тривалості оборотності товарних запасів, а саме продовольчих і непродовольчих товарів показана на рис. 3.

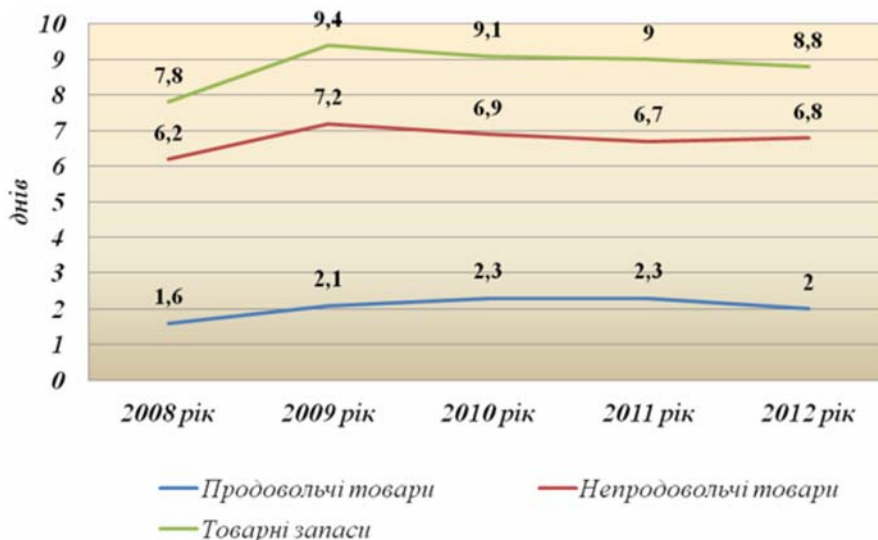

Рис. 3. Динаміка тривалості оборотності товарних запасів підприємств торгівлі України за 2008 – 2012 роки

Отже, аналізуючи дані отримані в ході дослідження та наукові публікації [1;3;4;6] можна визначити, що питання комплексної оцінки управління товарними запасами на підприємствах роздрібно торгівлі в Україні набувають дуже актуального значення як на державному так і на регіональному рівні, політика управління товарними запасами на підприємстві торгівлі має базуватись на цільовій функції – зменшення періоду їх обороту і спрямовуватись на оптимізацію розміру і структури товарних запасів при мінімальних витратах на їх обслуговування.

Висновки. У статті оцінено стан управління товарними запасами на підприємствах торгівлі України за 2008 – 2012 роки. Дослідження показали що відповідний період можна характеризувати такими основними тенденціями як: сталим зростанням обсягами роздрібного товарообороту та товарних запасів як продовольчих так і непродовольчих товарів; тенденцією більшого зростання роздрібного товарообороту ніж товарних запасів; підвищенням індексу забезпеченості витрат населення товарними запасами та тенденцією уповільнення обігу товарних запасів як продовольчих так і непродовольчих товарів. Отже, виходячи з даних тенденцій, можна констатувати, що управління товарними запасами на підприємствах торгівлі України за досліджуваній період є неефективним і це призводить до постійного зростання залишків товарних запасів, і як наслідок до зростання тривалості фінансового циклу, а це в свою чергу відображається на ефективності управління оборотними активами підприємства в цілому.

Література.

1. Баканов М.И. Экономический анализ в торговле: учеб. пособие / М.И. Баканов, И.М. Дмитриева, Л.Р. Смирнова и др. / под. ред. проф. М.И. Баканова. – М.: финансы и статистика, 2005. – 400с.
2. Бланк И.А. Управление активами / И.А. Бланк – (Серия «Библиотека финансового менеджера» Вып.6) – К.: Ника-Центр, 2000. – 720 с.
3. Бродецкий Г.Л. Управление запасами. Полный курс МВА: учеб. пособие / Г.Л. Бродецкий, 2008 – 532 с.
4. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 560 с.
5. Мазаракі А.А. Економіка торговельного підприємства: підручник / Мазаракі А.А., Лігоненко Л.О. Ушакова Н.М.; за ред. Н.М. Ушакової. – К.: Хрещатик,

1999. – 800 с.

6. Мних Є.В., Барабаш Н.С. Фінансовий аналіз: навч. посіб.- К.: Київ. торг.-екон. ун-т, 2010.– 412 с.
7. Рыжиков Ю.И. Теория очередей и управление запасами / Рыжиков Ю.И. – СПб: Питер, 2001 – 384 с.
8. Сторінка Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Стоянова Е.С. Управление оборотным капиталом / Стоянова Е.С., Быкова Е.В., Бланк И.А.; Под ред. Е.С. Стояновой. – (Серия «Финансовый менеджмент для практиков») – М.: Перспектива, 1998. – 128 с.
10. Швець І.Б., Бондарева І.А. Управление производственными запасами на предприятии: Монография / НАН України. Ін-т економіки пром-сти. – Донецьк, 2003.–182 с.

References:

1. Bakanov M.I. (2005), *Ekonomicheskij analiz v trgovle* [Economic analysis of trade], Finansy i statistika, Moscow, Russia.
2. Blank I.A. (2000), *Upravlenie aktivami* [Asset management], Nika-Tsentr, Kyiv, Ukraine.
3. Brodetskiy G.L. (2008), *Upravlenie zapasami* [Inventory Management], Eksmo, Moscow, Russia.
4. Kovalev V.V. (2002), *Finansovyy analiz: metody i protsedury* [Financial analysis: methodology and procedures], Finansy i statistika, Moscow, Russia.
5. Mazaraki A.A., Ligonenko L.O. and Ushakova N.M. (1999), *Ekonomika trgovel'nogo pidpriemstva* [Economy trade company], Khreshchatik, Kyiv, Ukraine.
6. Mnikh E.V. and Barabash N.S. (2010), *Finansoviy analiz* [Financial analysis], Kyiv. torг.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.
7. Ryzhikov Yu.I. (2001), *Teoriya ocheredey i upravlenie zapasami* [Queuing theory and inventory control], Piter, St. Petersburg, Russia.
8. The official site of The State Statistics Committee of Ukraine (2013), available at: <http://ukrstat.org/uk> (Accessed 19 August 2013).
9. Stoyanova E.S., Bykova E.V. and Blank I.A. (1998), *Upravlenie oborotnym kapitalom* [Management of working capital], Perspektiva, Moscow, Russia.
10. Shvets I.B. and Bondareva I.A. (2003), *Upravlenie proizvodstvennymi zapasami na predpriyatii* [Inventory management of production at the plant], In-t ekonomiki prom-sti, Donetsk, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"